

Perfekt med *ha* i nederländska. Form och betydelse

Evie Coussé & Mona Arfs

1. Inledning

När det gäller hur man uttrycker tid i språket finns det många likheter mellan nederländska, svenska och de övriga germanska språken. Traditionellt gör man skillnad på förfluten tid, nutid och framtid. Dessa termer används också i normalt språkbruk. Men tid är ett komplext begrepp. Inom språkvetenskapen undersöker man främst hur människan genom sitt språk refererar till tid och tidsförlopp. Det är i det sammanhanget viktigt att skilja mellan det fysiska tidsförloppet i verkligheten och hur tidsperspektivet gestaltas språkligt. Inom språkvetenskapen kallas den fysiska tiden för 'tid', medan den grammatiska tiden kallas 'tempus'.

2. Förfluten tid i nederländska

Vi ska här fördjupa oss i förfluten tid och hur man uttrycker den i nederländskan. Nederländska har tre sätt (tre tempus) för att referera till förfluten tid: imperfekt (som ibland även kallas preteritum), perfekt och pluskvamperfekt (som vi inte tar upp här).

De flesta nederländska verb bildar imperfekt genom att lägga suffixet *-te* eller *-de* till verbstammen på så vis att en verbstam som slutar på en tonlös konsonant får suffixet *-te* och en verbstam som slutar på tonande ljud får suffixet *-de*, t.ex. *kus-te* 'kysste' och *hoor-de* 'hörde'. Detta system att bilda imperfekt med suffix liknar det vi har i svenska och övriga germanska språk, t.ex. svenska *kyss-te* och *hör-de*. På tyska använder man suffixet *-te* och på engelska *-ed*. Dessutom har de germanska språken ett stort antal frekventa verb med germanskt ursprung som i stället för suffix bildar imperfekt genom en vokalförändring i verbstammen (avljud), t.ex. nederländska *zingen* – *zong*, tyska *singen* – *sang*, svenska *sjunga* – *sjöng*, engelska *sing* – *sang*. I nederländska kongruerar imperfektformen med subjektet vad gäller numerus, t.ex. *ik hoorde*, *wij hoorden* 'jag hörde, vi hörde'.

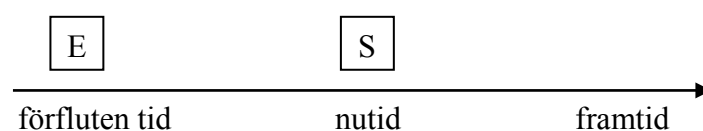
Vid sidan av imperfekt har nederländska också en sammansatt verbform för att referera till förfluten tid. Den består av ett temporalt hjälpverb och perfekt particip av huvud verbet. Vi kallar här den oböjda verbformen för perfekt parti-

cip och inte supinum som annars är brukligt i den svenska grammatiken, eftersom man i nederländska inte gör skillnad på perfekt particip (*skrivet, skriven, skrivna*) och supinum (*skrivit*). Perfekt particip är i nederländska till skillnad från svenska alltid oböjd och sammanfaller därför med supinumformen. Perfekt particip bildas genom att man till verbstammen lägger prefixet *ge-* och suffixet *-t* eller *-d* beroende på om stammen slutar tonande eller tonlöst t.ex. *ge-kus-t* ‘kysst’ och *ge-hoor-d* ‘hört’. De oregelbundna verben får i regel vokalförändring i stammen samt prefixet *ge-* före och suffixet *-en* efter, t.ex. *zingen – ge-zong-en* ‘sjunga – sjungit’. Till detta perfekt particip läggs ett av de temporala hjälpverben *hebben* ‘ha’ eller *zijn* ‘vara’ som böjs efter person.

3. Två tempus - en betydelse?

Det faktum att nederländska har två sätt att referera till förfluten tid har engagerat många nederländerer genom tiderna. Vad betyder det att nederländska har två olika sätt att uttrycka förfluten tid? Det faktum att det finns två olika former för förfluten tid i nederländska suggererar att det också finns två olika betydelser. Men om man frågar en genomsnittsnederländare om skillnaden mellan *het regende vannacht* ‘det regnade i natt’ och *het heeft vanacht geregend* ‘det har regnat i natt’ så har han eller hon för det mesta ingen uppfattning om det. Även i ANS (1997:1618), som är det mest omfattande verket om nederländsk grammatik, kan man läsa att modersmålstalande har olika uppfattningar om den eventuella betydelskillnaden mellan imperfekt och perfekt.

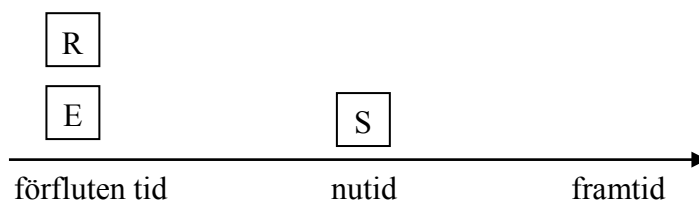
Vi kan fundera på vad som egentligen menas med att man refererar till förfluten tid. När man refererar till förfluten tid måste man alltid urskilja två olika tidpunkter. Först och främst har vi tidpunkten då yttrandet görs. Det är förstås alltid i nutiden och den tidpunkten markerar vi med ett S som i *moment of speech* ‘talögonblick’. Därtill kommer själva handlingen som sker i det förflutna och som yttrandet i nutid refererar till. Den tidpunkten anges med E för *event* (satsens tid). Om man sätter dessa tidpunkter på en tidslinje så får den följande utseende:

Detta är det mest intuitiva sättet att återge hänvisningen till förfluten tid. Men man kan även lägga till en tredje tidpunkt på tidslinjen enligt Reichenbach (1947). Han urskiljer ytterligare en tidpunkt på tidslinjen, nämligen tidsreferensen för yttrandet. Det markerar vi med ett R för refererad tid eller referenspunkt.

Referenspunkten är det perspektiv utifrån vilket yttrandet om handlingen görs. Det finns olika möjligheter.

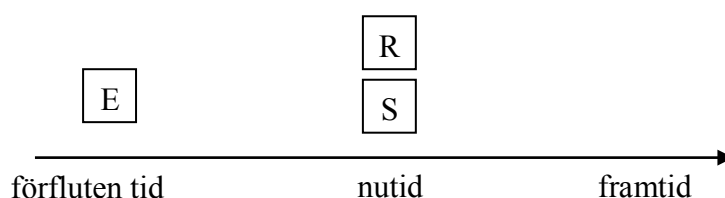
För det första kan referenspunkten för yttrandet om handlingen ligga i förfluten tid. Denna situation återges i följande figur:

I en sådan situation görs yttrandet om händelsen som sker i förfluten tid utifrån ett berättarperspektiv som också ligger i förfluten tid. Det innebär att talaren i tankarna liksom förflyttar sig till tidpunkten för händelserna. På så sätt hamnar man mitt i händelsernas centrum. På nederländska har imperfekt denna funktion (Droste 1958, Janssen 1983, ANS 1997). Användningen av imperfekt är den vanligaste formen när man i en berättelse beskriver en rad händelser i det förflutna. En händelse (t.ex. *ik fietste* 'jag cyklade' beskrivs inom ramen för andra händelser i det förflutna (d.v.s. *het was toen rustiger op de wegen* 'det var lugnare på vägarna då').

- (1) *Ik fietste vroeger veel. Het was toen veel rustiger op de wegen.*
 'Jag cyklade mycket förr. Det var mycket lugnare på vägarna då'.

Man kan alltså betrakta det förflutna utifrån en referenspunkt i det förflutna, men det är också möjligt att betrakta det förflutna från en referenspunkt i nutiden. Det är när man betraktar en handling eller händelse (E) i förfluten tid utifrån en referenspunkt i nutiden som man använder perfekt i nederländska (Janssen 1983, Boogaart 1994, ANS 1997). Situationen kan beskrivas så här:

Perfekt refererar till en handling i förfluten tid utifrån ett nutidsperspektiv. Här är några exempel som illustrerar denna speciella funktion:

- (2) *Ik heb vroeger veel gefietst. Daarom heb ik nu zo 'n goede conditie.*
'Jag har cyklat mycket förr. Därför har jag så bra kondition nu'.
- (3) *Het heeft vannacht geregend; de straat is nat.*
'Det har regnat i natt; gatan är blöt'.
- (4) *Ik ben gisteren laat uitgeweest; ik heb een geweldige kater.*
'Jag har varit ute sent i natt; jag har en otrolig baksmälla'.

I dessa satser presenteras handlingen i det förflutna utifrån nutiden. Det som är viktigt här är handlingens relevans eller handlingens resultat i nutiden. Handlingen att det har regnat i natt har till följd att gatan för närvarande är blöt. Handlingen att jag var ute sent igår, har lett till det faktum att jag har baksmälla idag.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att imperfekt och perfekt båda refererar till förfluten tid, men att de gör det utifrån olika perspektiv. Medan imperfekt refererar till en handling i det förflutna utifrån en referenspunkt som också ligger i det förflutna, så refererar perfekt till en handling i det förflutna utifrån ett nutidsperspektiv. Denna nyansskillnad i betydelse innebär att de två formerna inte är helt synonyma.

4. Perfektens historia

Nu kan vi gå ännu längre och ställa oss frågan varför imperfekt och perfekt uttrycker förfluten tid på olika sätt. Den frågan är en historisk fråga som handlar om de båda formernas ursprungliga betydelse. Vad gäller imperfekt är frågan svår att besvara. Imperfekt är en mycket gammal verbform som fanns redan på den tiden då de germanska språken fortfarande låg mycket nära varandra. Tyvärr har vi inga skrivna källor från den tiden. Vad gäller perfekt har vi däremot en mycket bättre kunskap om betydelsens ursprung. Perfekt formades vid den tiden då de första skrivna texterna dök upp på nederländska (och de närbesläktade germanska språken).

4.1 Den ursprungliga possessiva konstruktionen

Man utgår ifrån att perfekt i nederländska (men även i de andra germanska och i de romanska språken) har sitt ursprung i en konstruktion med det possessiva verbet *hebben* 'ha'. Följande meningar från modern nederländska visar exempel på den ursprungliga konstruktionen:

(5) *Peter heeft een prachtig huis gebouwd.* ‘Peter har ett vackert hus byggt’.

(6) *Peter heeft het haar kort geknipt.* ‘Peter har håret kortklippt’.

Observera att den svenska översättningen av båda exemplen innehåller ett perfekt particip i stället för ett supinum. Det kan man bland annat se genom placeringen av perfekt participet efter objektet i stället för en placering direkt efter det finita verbet *hebben*. Som tidigare nämnts gör nederländska ingen formell skillnad mellan perfekt particip och supinum.

Verbet *hebben* kan i de båda exempelsatserna (5) och (6) ovan läsas med betydelsen *äga*, precis som i följande exempel:

(7) *Peter heeft een prachtig huis.* ‘Peter har ett vackert hus’.

(8) *Peter heeft kort haar.* ‘Peter har kort hår’.

Verbet *hebben* i de båda exemplen ovan är ett possessivt verb, det uttrycker nämligen en relation mellan det mänskliga subjektet *Peter* och det konkreta ackusativobjektet *huis* och *kort haar*, på så vis att subjektet har en aktiv, fysisk kontroll över objektet.

Perfekt participet i de båda possessiva satserna beskriver det tillstånd som objektet befinner sig i. I exempel (5) är huset *byggt* och i (6) är håret *kortklippt*. Denna tolkning av perfekt participet kallas resultativ tolkning eftersom fokus ligger på resultatet i nutid av den handling som utfördes i förfluten tid (Coussé 2011). På så vis är tolkningen av perfekt participet jämförbar med satserna (9) och (10), där perfekt participet beskriver tillståndet av subjektet i en kopulakonstruktion:

(9) *Het huis is gebouwd.* ‘Huset är byggt’.

(10) *Het haar is kort geknipt.* ‘Håret är kortklippt’.

När vi förenar dessa tolkningar av *hebben* och av perfekt particip, kommer vi fram till följande betydelse: någon äger något som befinner sig i ett visst tillstånd till följd av en handling i det förflutna.

Låt oss gå tillbaka till de två exempelsatserna:

(11) *Peter heeft een prachtig huis gebouwd.*

‘Peter har ett vackert hus byggt’. – ‘Peter har ett vackert hus som är byggt’.

(12) *Peter heeft het haar kort geknipt.*

‘Peter har håret kortklippt’. – ‘Peter har hår som är kortklippt’.

I en övergripande tolkning är det inte viktigt vem som har utfört handlingen som perfekt participet anger. I exempel (12) kan det lika väl vara Peter eller frisören som har klippt Peters hår kort. Det som är viktigt är att Peter är ägare till håret. Men, det är också ofta möjligt att betrakta subjektet i sådana satser inte bara som ägare till objektet utan också som den som har utfört handlingen. Med andra ord: Peter inte bara äger huset utan han har också byggt huset. I det fallet är även en perfektolokning möjlig. Det nuvarande resultatet av handlingen står då inte längre i fokus, utan det som står i fokus är själva handlingen som subjektet utförde i förfluten tid.

4.2 Den nutida perfektkonstruktionen

Ursprunget till perfektolokningen var alltså en äganderelation i nutid. Men som en följd av den nya tolkningen av konstruktionen har användningsmöjligheterna ökat genom tiderna. Den nya konstruktionen är nämligen inte längre så begränsad som den första. På modern nederländska kan man säga:

(13) *Ik heb vroeger veel gefietst.*

‘Jag har cyklat mycket förr i tiden’. – ‘Jag cyklade mycket förr i tiden’.

(14) *Het heeft vannacht geregend.*

‘Det har regnat i natt’. – ‘Det regnade i natt’.

I dessa satser kan vi inte tolka *hebben* som ett possessivt verb. Dessutom finns det inget ackusativobjekt som befinner sig i ett visst tillstånd som följd av en handling som anges i perfekt participet. Här är det tillräckligt att subjektet utför handlingen som anges i perfekt participet. Med andra ord är bruket av perfekt mycket vidare än den ursprungliga possessiva konstruktionen. Denna utveckling från possessiv tolkning till perfekt tolkning kan vi inte avleda enbart genom synkron jämförelse mellan de båda konstruktionerna i modernt språk; vi kan däremot tydligt påvisa den genom frekvensresultaten i en historisk studie. I nästa paragraf kommer vi att diskutera några resultat av en korpusundersökning genomförd av Coussé (accepterad för publikation).

4.3 Korpusundersökning av perfektkonstruktionens uppkomst

I (4.1) hävdade vi att ackusativobjektet till en konstruktion med *hebben* + perfekt participet ursprungligen var ett konkret element som tillhörde ett mänskligt subjekt. Dessutom var ackusativobjektet i denna från början possessiva kon-

struktion patiens för den verksamhet eller händelse som uttrycks genom perfekt participet. Dagens perfekt particip lägger emellertid inte så strikta begränsningar på akkusativobjektet i en sådan konstruktion. För det första behöver akkusativobjektet inte vara ett konkret objekt som kan tillhöra subjektet, eftersom det finita verbet *hebben* inte uttrycker en possessiv relation mellan elementen i satsen utan enbart har funktionen som temporalt hjälpverb. Dessutom kräver inte dagens perfekt particip närvaro av ett explicit utsatt akkusativobjekt i satsen, eftersom ett perfekt particip som uttrycker en aktivitet beskriver alla stadier av den process som verbet uttrycker och inte enbart det slutliga tillståndet hos akkusativobjektet. Detta antyder att perfekt participet är kompatibelt med transitiva perfekt particip med ett utelämnat akkusativobjekt (t.ex. *Maria heeft een uur lang geschreven* 'Maria har skrivit i en timma' eller med intransitiva perfekt particip som inte styr ett akkusativobjekt (t.ex. *Ik heb lekker geslapen* 'Jag har sovit gott'). En jämförelse mellan akkusativobjektet i den possessiva konstruktionen och i dagens perfekt particip leder till hypotesen att perfekt participet med tiden blev allt mindre konkret och att akkusativobjektet till slut kunde utelämnas helt.

För att pröva denna hypotes undersöktes (Coussé, accepterad för publikation) 1344 satser med verbet *hebben* och ett perfekt particip bland de kanslitexter som utgör en del av korpusen *Compilatiecorpus Historisch Nederlands* 'Kompilationskorpusen Historisk Nederländska'. Den undersökta delkorpusen innehåller ett metodologiskt välgrundat urval av texter ur olika digitaliserade samlingar av kanslitexter från perioden 1250 till 1800. För 1200- och 1300-talet har material hämtats ur två digitaliserade korpusar med kanslitexter, nämligen Gysselingkorpusen (Pijnenburg & Schoonheim 1998) och Van Reenen-Mulder-korpusen (Van Reenen & Mulder 1993). Därutöver innehåller den undersökta delkorpusen ett urval av skannade pappersutgåvor av kanslitexter från olika ämbetsinrättningar i de stora städernas arkiv. För att även kunna återspegla det regionalt färgade språket vilket är typiskt för det skrivna språket på medeltiden, innehåller korpusen även ett urval av lokala kanslitexter som nämndemansbrev, stadgar och reglementen, lokala domstolsutlåtanden, köpekontrakt, hyresavtal, gåvobrev, äktenskapsförordnanden och testamenten. Totalt omfattar kanslitextkorpusen nästan 400 000 ord. För ytterligare information om korpusens sammansättning hänvisas till Coussé (2010).

I detta korpusmaterial har följande typer av akkusativobjekt urskiljts:

- konkret nominalt akkusativobjekt, t.ex. *scepenen* 'rådmän', *enen brief* 'ett brev', *ij sticken land* 'två stycken land, två markområden'

- abstrakt nominalt ackusativobjekt, t.ex. *elckerlijks recht* ‘vars och ens rättighet’, *gratien* ‘nåd’
- satsobjekt, t.ex. *dat die sake onnosel is* ‘att saken är oviktig, att fallet är oväsentligt’
- ackusativobjekt saknas

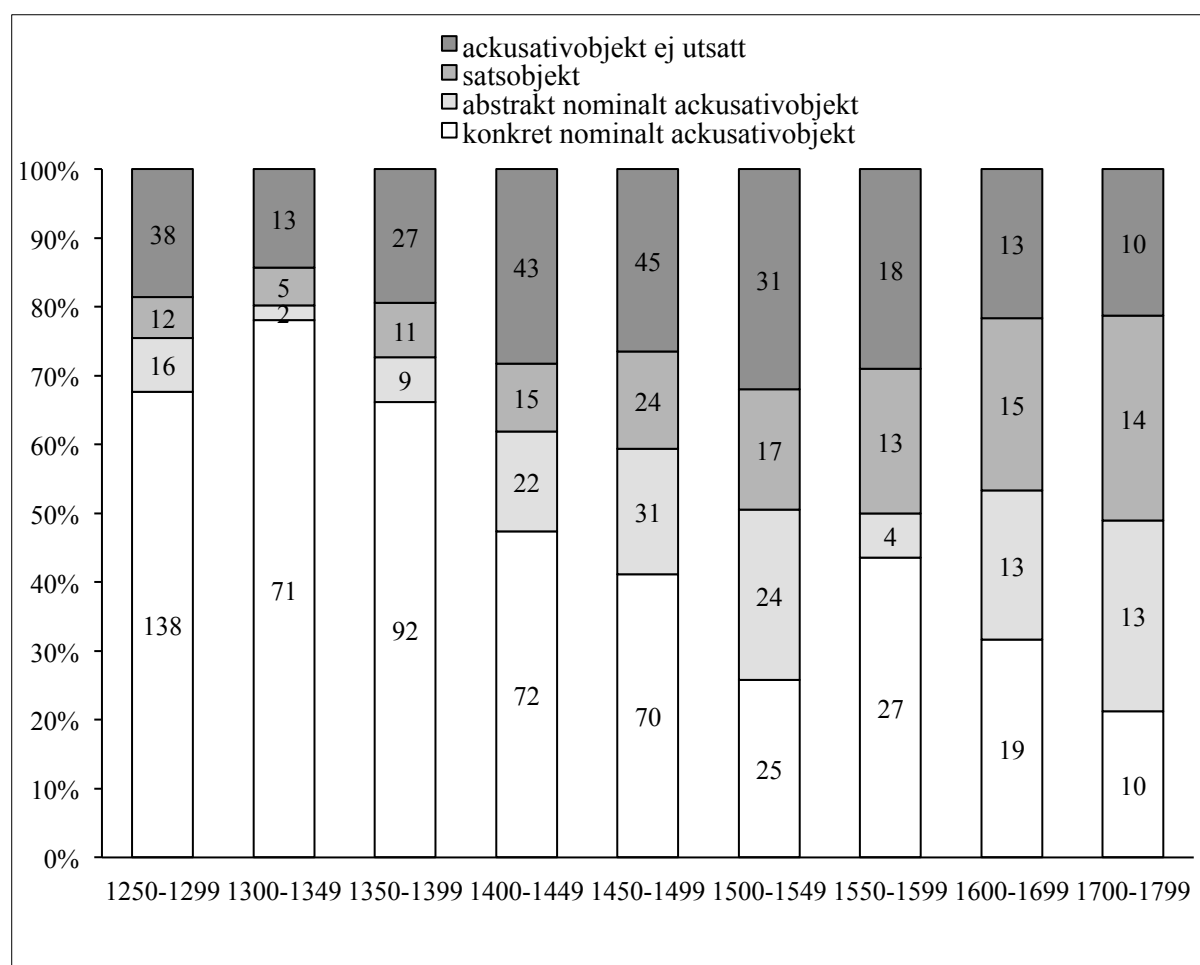
En sats med ett konkret nominalt ackusativobjekt kan ha både en possessiv tolkning och perfektolknig medan de andra tre typerna är entydiga kontexter för perfektolknig. Konkreta substantiv definieras här som substantiv som refererar till fysiska element som kan observeras av våra sinnen (t.ex. *rådmän, brev, land*), medan abstrakta substantiv refererar till element som inte går att ta på, såsom känslor, tankar och idéer (t.ex. *rätt, barmhärtighet*). Denna semantiska distinktion kan enkelt tillämpas på de nominala ackusativobjekten i korpusmaterialet medan pronominala ackusativobjekt är betydligt mer problematiska att kategorisera som konkreta eller abstrakta, eftersom deras antecedenter inte alltid går att härleda ur kontexten. Därför har denna typ av ackusativobjekt utelämnats i resten av analysen (vilket innebär att 312 av 1344 satser föll bort).

Förekomsten av de olika typerna av ackusativobjekt i korpusmaterialet i Coussé (accepterad för publikation) visas i Figur 1. Den relativa frekvensen av abstrakta ackusativobjekt förväntas öka successivt under den undersökta perioden. Denna hypotes styrks av tidigare korpusundersökningar av forngermanska och romanska källor (Kern 1912, De Belder 2005 för nederländska; Michell 1985 för engelska; Oubouzar 1974, Grønvik 1986 för tyska). Dessa studier visar att konstruktionen *hebben* + perfekt particip i de äldsta källorna övervägande förekom med ett ackusativobjekt för att i senare stadier av de undersökta språken kombineras med satsobjekt och genitiv eller dativobjekt som inte är förenliga med en possessiv tolkning. Slutligen började konstruktionen *hebben* + perfekt particip att användas utan ett utsatt ackusativobjekt i satsen.

Figur 1 nedan visar en signifikant ökning av icke-konkreta ackusativobjekt under den undersökta perioden. I de tidigaste korpustexterna kombineras konstruktionen *hebben* + perfekt particip (markerad med fet stil) i de flesta fall med konkreta nominala ackusativobjekt (understrukna), vilket här illustreras i exempel (15) och (16).

Figur 1. Konkretheten hos akkusativobjekt

(15) *so wie die enegherande letteren heuet beseghelt met scepenen seghelen*
(Dordrecht 1281)¹

‘den som har några brev förseglade med rådmännens sigill’ –
‘den som har förseglat några brev med rådmännens sigill’.

(16) *soe hy den man gevangen had* (Dordrecht 1415)

‘eftersom han hade mannen fångad’ – ‘eftersom han hade fångat mannen’.

Båda exemplen medger en resultativ tolkning av konstruktionen *hebben* + perfekt particip där det konkreta nominala akkusativobjektet *enegherande letteren* ‘några brev’ och *den man* ‘mannen’ faktiskt tillhör det mänskliga subjektet. Det

¹ Informationen inom parantes anger var och när de historiska exempelmeningarna har skrivits. Den här meningen till exempel har skrivits i den holländska staden Dordrecht 1367. Alla exempelmeningar har hämtats ur den *Compilatiecorpus Historisch Nederlands* som beskrivits ovan.

ägda akkusativobjektet har i den resultativa tolkningen funktionen som patients för den handling som perfekt participet uttrycker, det vill säga att breven befinner sig i ett förseglat tillstånd och mannen har blivit fängslad. Vid sidan av den resultativa tolkningen finns det även en tänkbar perfektolokning för konstruktionen *hebben* + perfekt participet om det mänskliga subjektet är den som utför handlingen som perfekt participet uttrycker. I synnerhet i exempel (16) är det mycket sannolikt att fogden som håller mannen fången också är den som är ansvarig för att denne har blivit tillfångatagen. Både exempel (15) och (16) är alltså dubbeltydiga eftersom kontexten möjliggör både en resultativ och en perfektiv tolkning.

Förutom i kontexter med konkreta nominala akkusativobjekt uppträder konstruktionen *hebben* + perfekt particip i korpusmaterialet med tiden allt oftare tillsammans med andra typer av akkusativobjekt, såsom abstrakta akkusativobjekt (exempel 17) och satsobjekt (exempel 18):

(17) *dat wi hem gratien hebben ghegheuen* (Dordrecht 1367)
'att vi har givit honom nåd'.

(18) *omdat sy van enen man gezeyt heeft dat hy een quaet dieff ende moordenaer is* (Dordrecht 1484)
'eftersom hon har sagt om en man att han är en ondsint tjuv och mördare'.

Det torde vara uppenbart att en resultativ tolkning inte är möjlig i dessa kontexter, eftersom det abstrakta nominala objektet *gratien* 'nåd' och satsobjektet *dat hy een quaet dieff ende moordenaer is* 'att han är en ondsint tjuv och mördare' inte kan vara det mänskliga subjektets egendom. Användning av konstruktionen *hebben* + perfekt particip i dessa kontexter leder därför utan tvetydighet till perfektolokningen.

Slutligen används konstruktionen *hebben* + perfekt particip redan från och med 1200-talet i kontexter där det inte finns något explicit akkusativobjekt utsatt, vilket illustreras i följande exempel:

(19) *daer hi up ghetemmert heft* (Mechelen 1291)
'som han har byggt på'.

(20) *alse wi met hem ghesproken hebben* (Dordrecht 1284)
'när vi har talat med honom'.

(21) *ghelijc den abbet of hiere zelue hadde ghewesen present* (Brugge 1281)
'som om abbotten härifrån själv hade varit närvarande'.

I exempel (19) saknas ett föremål för den handling som det transitiva perfekt participet *ghetemmert* ‘byggt’ uttrycker. Även om föremålet kan antas vara ett konkret föremål (t.ex. ett hus) så hindrar det faktum att ackusativobjektet är utelämnat i den faktiska diskursen en resultativ tolkning där det mänskliga subjektet äger huset i ett byggt tillstånd. I exempel (20) är perfekt participet *ghesproken* ‘talat’ kombinerat med en prepositionsfras *met hem* ‘med honom’ istället för med ett ackusativobjekt. Även i detta fall hindrar den specifika kontexten en resultativ tolkning och leder entydigt till en perfekttolkning. Samma argumentation gäller för exempel (21) där det intransitiva perfekt participet *ghewesen* ‘varit’ används utan ackusativobjekt i satsen.

Sammanfattningsvis visar Figur 1 att den relativa frekvensen av det här diskuterade otvetydiga perfekt participet i den undersökta korpusen successivt ökar med tiden. I slutet av 1700-talet refererar majoriteten av de undersökta ackusativobjekten till abstrakta element eller saknas helt, vilket tyder på en långt framskriden grammatikalisering av perfekt med *hebben* i nederländska.

4.4 Avslutning

Avslutningsvis kommer vi till svaret på den andra frågan: varför refererar perfekt i nederländska till förfluten tid med referenspunkt i nutid. Vi har visat att perfekt ursprungligen var en konstruktion som huvudsakligen refererade till nutiden: ett subjekt äger (i nutid) ett ackusativobjekt som befinner sig i ett visst tillstånd som följd av en handling i förfluten tid. Men om subjektet också kunde betraktas som den som utfört handlingen i förfluten tid, uppstod perfekttolkningen med fokus på själva handlingen i förfluten tid. Denna tolkning har med tiden blivit den mest frekventa. Den ursprungliga possessiva tolkningen är dock inte helt utplånad.

Litteratur

- ANS 1997 = Haeseryn, W. *et al.* 1997. *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: Nijhoff.
- Boogaart, R. 1999. *Aspect and temporal ordering: A contrastive analysis of Dutch and English*. Opublicerad dissertation. Vrije Universiteit Amsterdam. Amsterdam.
- Coussé, E. 2010. “Een digitaal compilatiecorpus historisch Nederlands”. *Lexikos* 20, 123–142.
- Coussé, E. 2011. “On ambiguous past participles in Dutch”. *Linguistics* 49, 611–634.

- Cousse, E. Antagen för publikation. “The grammaticalization of the *have* perfect in Dutch. A corpus study of contextual extension and semantic generalization”. *Studies in Language*. Specialnummer *Current trends in grammaticalization research*.
- De Belder, M. 2005. *Het voltooid deelwoord in het Oudnederlands*. Opublicerad masteroppsats. KULeuven. Leuven.
- Droste, F.G. 1958. “Het temporele stelsel in het moderne Nederlands”. *De Nieuwe Taalgids* 51, 305–312.
- Grønvik, O. 1986. *Über den Ursprung und die Entwicklung der aktiven Perfekt und Plusquamperfektkonstruktionen des Hochdeutschen und ihre Eigenart innerhalb des germanischen Sprachraumes*. Oslo: Solum.
- Janssen, T. 1983. “Het temporele systeem van het Nederlands: drie tijden en twee tijdscomposities”. *Glott* 6, 45–104.
- Kern, J.H. 1912. *De met het participium praeteriti omschreven werkwoordsvormen in 't Nederlands*. Amsterdam: Johannes Müller.
- Mitchell, B. 1985. *Old English syntax*. Oxford: Oxford University Press.
- Oubouzar, E. 1974. “Über die Ausbildung der zusammengesetzten Verbformen im deutschen Verbalsystem”. *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (Halle)* 95, 5–96.
- Pijnenburg, W. & T. Schoonheim. 1998. “De geschiedenis van een project”. In: Schoonheim, T. *et al.* *Een samenleving verwoord. Het Vroegmiddelnederlands Woordenboek*. Den Haag: Sdu, 9–27.
- Reichenbach, H. 1947. *Elements of Symbolic Logic*. New York: Free Press.
- Van Reenen, P. & M. Mulder. 1993. “Een gegevensbank van 14de-eeuwse Middelnederlandse dialecten op de computer”. *Lexikos* 3, 259–281.